ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԾԿԱԳԻՐԵՐ

Հայերէն ձեռագիրներու մէջ յաճախ կը տեսնուին ծածկագրուած բառեր կամ տողեր, որոնք ծանր կամ թեթեւ աշխատանքով վերծանուած են բանասէրներու կողմէ։ Մեր այս յօդուածին նիւթ պիտի կազմեն չորս մը ծածկագիրներ որոնք կարօտ են վերծանումի։

Նախ կ'առնենք քանի մը երկգիր ծածկագիրներ։

1. — *Ցուցակ Ձեռագրաց Անկիւրիոյ, Անթիլիաս,* 1957, *էջ* 824. — *Ձեռամբ անիմաստ «խչ եձ, ոք, խչ, (ժա), ժւ, գչ, լք, ժն, ոք, (զփ), չփ». այսինքն՝ Ասլան կուլի։ Կլոր փակագիծի մէջ առինք* ժա և զփ *զոյգերը որովհետև սխալ էին, և անոնց տեղ նշանակեցինք ճիշդ զոյգերը՝* ժւ և ըփ*։ Նոյն Ասլան կուլի գպիրը երկու տարի յետոյ իր անունը ծածկագրած է սիւնակէտագրով,* 1680 *թուին (Նոյն, էջ* 1266)*։*

2. — *Նոյն, էջ* 882, *ուր կան հինգ այլաձև ծածկագրութիւններ. երկրորդն է, «խչ, եձ, էճ, լք, ժն, (բպ), խչ, բպ, [խչ], թց, էճ, լք, ժն, ըմ», այսինքն՝ Աստուածատուր։ Կլոր փակագիծի մէջ առինք* բպ *զոյգը, որ սխալ է, և անկիւնաւոր փակագիծով աւելցուցինք* խչ *զոյգը, որ կը՛պակսէր։*

3. — *Ցուցակ Ձեռ. Նոր Ջուղայի, Ա., Վիեննա,* 1970, *էջ* 251. — *«Եա, չփ, լս, էճ, ճտ, ըմ, եձ, էճ, ձս, իչ, խչ, ժւ, լք, եձ», այսինքն՝ Զիք տէր Ստեփանոս։ Նոյն Ստեփանոս Զիք Երէցը իր անունը ծածկագրած է «ՈԱնքիս ձոներ Ստեփ էցս ձեւով,* 1628*ին (Ցուցակ Ձեռ. Զմմառի, Բ., էջ* 80)*։*

Հետագայ ծածկագիրները բաղադրեալ ձեւ ունին և այդ պատճառաւ դժուարացած է անոնց վերծանումը։

4. — *Թորոս Աղբար, Ա., Կ. Պոլիս,* 1879, *էջ* 77. — *«Զմեռեալս հոգւով յիշեսով ժառանգողս»։*

							« ‖......	|.	||||...	|...	|..	|.....	||||......	‖.. »	սիւնակէտագիր
«ծ	դ	տ	լ	դ	լ	տ»	կ	ա	վ	գ	բ	ե	ց	ի	ծածկագիր
զ	ե	ր		ե				բ		բ	ա	դ	ւ		եղբայրագիր
ո					վ	ն	ո	թ	յ	մ		ն			փոխարինագիր
ո	ե	ր	լ	ե	վ	ն	ո	թ	յ	մ	ա	ն	ւ	ի	խառնագիր
Ներելով							Թումային								վերծանութիւն

Դուք, բանաստեղծներ, գիտցէք ձեր արժէք,
Ձեր պատուանդանէն փողոց մի՛ իջնէք:
Որ դուք միշտ ապրիք, ձեր լայն սրտերուն
Անմահանալու ճռճռուանքը անհուն:
Տուէ՛ք արուեստի սէրը մարդերուն,
Արհամարհեցէ՛ք փոքին դարերուն:

Գ. ԾԱՐՏԱՐ

digitised by A.R.A.R.@

«ց ռ ռ ի ս ի ււ ն»   ծածկագիր
կ ա ա մ բ   փոխարինագիր
ճ յ ա   եղբայրագիր
ք   գումարագիր
ճ ա տ յ ա ի ք ն   խառնագիր
Քահանայի   վերծանութիւն

«Որ ՋԺԴ Թուականին ծնեալ զտառս ի գեօղն որ կոչի Խալկին ...»։

Բուն ծածկագիրները առած ենք չակերտի մէջ, և ապա կարգով տուած մեր լուծումը և վերծանութիւնը, որուն իրագործումին օժանդակեցին եղբայրագիր, փոխարինագիր, սիւնակէտագիր, և գումարագիր յորջորջուած ծածկագրերու բանալիները։

5. — Ցուցակ Ձեռ. Հալէպի, Ա., Երուսաղէմ, 1935, էջ 393։

«դ է ե գ է զ ե գ»   ծածկագիր
գ զ բ   եղբայրագիր
ո ո ր ս   փոխարինագիր
գ է ո գ է ո ր ս   խառնագիր
Գէորգէոս   վերծանութիւն

6. — Ցուցակ Ձեռ. Անկիւրիոյ, էջ 882։

«է լ ե դ լ գ ի ե է ժ բ լ զ»   ծածկագիր
ի ի բ ժ   եղբայրագիր
ս ր տ ի ա ր չ ա ս գ կ   փոխարինագիր
է ս ր տ ի ի ա ր չ ա ս գ կ   խառնագիր
Արիստակէս Գրիչ   վերծանութիւն

7. — Ցուցակ Ձեռ. Ղալաթիոյ, Անթիլիաս, 1961, էջ 1183–4. — Սիւնակէտագիր այդ ծածկագրին առաջին մասը, փոքր սրբագրութիւններ կատարելէ յետոյ կը կարդացուի. «Ես Ալեքսանոս տերեղայ ծառայ Այ.»։ Երկրորդ մասը կը ներկայանայ բաղադրեալ ձեւով, զոր կը փորձենք լուծել ստորեւ.

«|·· ||···· ||||······ ||·· ||·· |··· ||||········ ||||· ||········ |······ ||··· |······· ||··»   սիւնակագիր
բ խ ց ի ի գ փ ռ ձ զ լ է ի   ծածկագիր
ա լ ր ժ դ ք ս ճ ե զ   եղբայրագիր
ե ս ա ն չ ր գ ո   փոխարինագիր
ա լ ե ս ա ն ք ս չ ր գ ո ի   խառնագիր
Ալեքսանոս Գրիչ   վերծանութիւն

8. — Յիշատակարանք ԺԵ. Դարի, Բ., Երեւան, 1938, էջ 133, ուր յաջորդաբար տրուած են երեք տարբեր ծածկագիրներ։ Առաջինը սիւնակէտագիր է, որուն հինգերորդ և իններորդ նշաններուն վրայ կը կատարենք կէտերու յաւելումներ նախ քան մեր վերծանումը։

«||||··|||·······||·····|||·········||||···|··|||·········|·||·········|·····||··||||·····||||····|···|·||·····   սիւն.
ս չ ծ ջ յ բ ջ ա ձ դ ի ր տ գ ա ծ   ծածկ.
մ է ե ք լ ի թ պ ս ե վ ր   փոխ.
մ է ե ք լ ի թ ա պ դ ս ե տ վ ա ր   խառն.
Մելքիսէթ վարդապետ   վերծ.

9. — Նոյն, անդ, երկրորդ ծածկագիր։ Վերծանումը կը կատարենք իններորդ և տասներորդ տառերը առնելով իբրև ձ փոխանակ ծ ի։

«բ ա գ մ ճ մ ծ ճ ձ ձ ճ ծ ե զ բ ր»   ծածկագիր
դ յ ղ խ մ ղ է զ   եղբայրագիր
ի վ թ տ ս ք պ ա ե լ   փոխարինագիր
ի ա դ վ թ մ տ. ս ք պ ա ե ե է լ ր   խառնագիր
Մելքիսէթ վարդապետ   վերծանութիւն

digitised by A.R.A.R.@

10. — *Նոյն, անդ, երրորդ ծածկագիր։*

« վ շ ա դ պ մ բ շ ի դ է ի ր ա ա ա » ծածկագիր
գ ք ք եղբայրագիր
ե լ ե ս տ թ փոխարինագիր
վ ե ա դ պ մ լ ե ս տ է ի ր ա ք թ խառնագիր
Մելքիսէթ վարդապետ վերծանութիւն

11. — *Ցիշատակարանք ժե. Դարի, Բ., էջ 359։*

« ռռ մմ ճ ճ չ ֆ » ծածկագիր
յյ կ ք եղբայրագիր
ս ո գումարագիր
ա զ է փոխարինագիր
ս ո ա զ է ք խառնագիր
Զաքէոս վերծանութիւն

12. — *Ցուցակ Ձեռ. Նոր Ջուղայի, Ա., էջ 51։*

« բ ճ ճ գ կ, վ մ ե զ լ ց, կ ս ծ շ ո է » ծածկագիր
ա յ ո, գ ի ր ո գ , ի ր ւ փոխարինագիր
կ ր ն եղբայրագիր
բ ա կ յ ո, գ ի ր ո գ ր, կ ի ր ն ո ւ խառնագիր
Ցակոբ, Գրիգոր, Կորիւն վերծանութիւն

13. — *Նոյն, էջ 343. հորիզոնական գծիկներուն վրայ յաւելումներ կատարած ենք չորրորդ, հինգերորդ, տասներկուերորդ, տասնչորրորդ եւ վերջին սիւնանիշերուն վերեւ, ստանալով հետեւեալ լուծումը։*

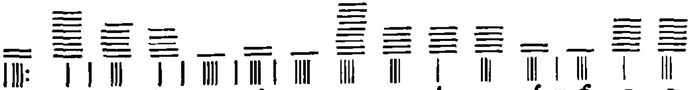

սիւն.
տ ը ա ո ե ա ռ ա մ ա ռ ք շ ե շ մ ա ճ զ ո ծածկ.
պ զ ր ա ի ա ր ր ի ա կ փոխ.
տ պ ա զ ր ա ա ա ի ա ա ք ր ե ր ի ա ա զ կ խառն.
Ազարիա, Զաքարիա, Կարապետ վերծ.

14. — *Ցուցակ Ձեռ. Նոր Ջուղայի, Բ.,* 1972, *էջ* 74, *ուր յաջորդաբար գըրուած են եօթ կերպ ծածկագիրներ՝ հինգ հատը հանդերձ բացատրութեամբ։ Հոս կը ներկայացնենք առաջինը, զանց ընելով երրորդը, որ երկգիր ծածկագիր մըն է՝ որբագրութեան կարօտ, որպէսզի վերծանուի «հրեշտակաց»։*

« ս լ է փ ժ է ք լ է դ բ վ խ փ ժ դ » ծածկագիր
խ զ ւ զ ա խ ե գ ս ծ ւ ե եղբայրագիր
տ ո ա ո տ չ ր ի ա ր փոխարինագիր
ս տ ո ւ ա ո ա տ չ ր գ ի ծ ւ ա ր խառնագիր
Աստուածատուր Գրիչ վերծանութիւն

Այս վերծանումը կատարած ենք ծածկագրին պարունակած ը գիրին տեղ ընդունելով Բ։

Սոյն ծածկագրին ներքեւը կան դարձեալ երեք բառեր։ Կը վերծանենք որբագրելով հինգերորդ եւ տասնեօթներորդ տառերը՝ ընդունելով ւ փոխանակ ի նշանագիրներուն, եւ աւելցնելով վերջին տառը՝ պ։

« գ ծ ե ս ւ բ, ե ծ ե դ ժ դ, վ ա ն բ ւ շ ա պ » ծածկագիր
ա ո եղբայրագիր
դ ա կ տ փոխարինագիր
ր ո ր տ ա տ խառնագիր
դ ծ ե ս ւ ա ր ո ր տ ա տ վ ա տ ա ւ ո ա պ վերծանութիւն
Աստուածատուր Վարդապետ

digitised by A.R.A.R.@

15. — *Ցուցակ Ձեռ. Զմմառի, Բ., Վիեննա*, 1971, *էջ* 7. — *«Կրձւբտկէ փխտմր» և ապա սինակէտագիր ծածկագիրը տալէ ետք կ'աւելցնէ. «Փակագիրս այս է. Դու գթումայս յիշեա, Աստուած յիշէ զքեզ. ամէն»: Մեր վերծանումը տուաւ հետևեալ յատկանշական արդիւնքը:*

« կ ր ձ ւ բ տ կ է փ խ տ մ ր » — ծածկագիր
ղ ա գ ւ լ վ — եղբայրագիր
ո շ թ է դ ո յ ի — փոխարինագիր
ո շ թ է ա դ ո գ ւ յ վ մ ի — խառնագիր
Դու գթովմա յիշէ. — վերծանութիւն

« ||.... ||...... |||..... |||........ ||.... ||.... ||.. ||||| ||..... » — սինակէտագիր
խ կ շ պ խ խ ի ա ծ — ծածկագիր
ծ ճ ո ջ լ ծ — եղբայրագիր
ե է զ ք յ շ — փոխարինագիր
ե է զ ք յ շ ի ա ծ — խառնագիր
Ած. յիշէ քեզ: — վերծանութիւն

16. — *Յիշատակարանք ժէ. Դարի, Ա., Երևան*, 1974, *էջ* 5. — *«... և մեղաւոր գրչիքս յիշեայ»:*

« գգ բբ դգ գբ ա իժ ժժ եդ ռռ բբ գգ ա ռռ » — գումարագիր
գ դ է ե լ ի թ ս դ գ ս — ծածկագիր
տ ր ք ն ո — փոխարինագիր
գ տ է ր ա լ ի ք ս ն ո ա ս — խառնագիր
զտէր Ալիքսանոս: — վերծանութիւն

«Ես մեղաւոր ամենայն Թ (9) *գրով անու[ն]ս կոչի. զայս Ա* (1) *տեարիկս գրեցի»: Տողատակի ծանօթութիւնը կ'ըսէ. «Ծածկագիրը չհաջողվեց վերծանել»: Մենք կատարեցինք վերջընթեր գրի սրբագրութիւն, ռռ փոխելով ափ: Արդարև Ալիքսանոս անունը կը պարունակէ* 9 *տառեր՝ ինչպէս կը յայտնէ ծածկագրողը:*

17. — *Յիշատակարանք ժէ. Դարի, Բ., Երևան*, 1978, *էջ* 732. — *«Թէ դպիր ես կարդա, թէ ոչ վգիտ արա հագա»: Տողատակի ծանօթութիւնը կ'ըսէ. «Ծածկագիրը չկարողացանք ընթերցել»: Մեր փորձը տուաւ հետևեալ արդիւնքը, առաջին և տասնհինգերորդ տառերը սրբագրելէ և չորրորդ [է] տառը աւելցնելէ յետոյ:*

«||||·||······|·······|······||·||||·····» — սինակէտագիր
ռ կ է է ժ ր « խ տ շ ծ վ մ դ ե չ մ ծ ր ֆ » — ծածկագիր
ճ գ ց ք — եղբայրագիր
ա ո ւ չ ա է յ ի ի ր — փոխարինագիր
ա ո ւ չ ա ր խ տ շ է յ ի գ ե չ ի ր ց ք — խառնագիր
Խաչատուր Գրիչ յիշեցէք: — վերծանութիւն

18. — *Նոյն, էջ* 684, *երեք տող ծածկագիր, Թանձր գաւազանագրով, զոր այբուբենի տառերուն վերածեցինք նախ, և ապա կատարեցինք վերծանումը ըստ հետևեալին.*

լ յ ղ ա լ ծ վ ո ծ շ յ ս թ յ փ կ ց ր լ յ լ բ ա վ — ծածկագիր
ս ն ռ ը ն ի ն խ ս — եղբայրագիր
գ գ ր ի ր ա պ պ ո տ դ ի ի — փոխարինագիր
գ յ ղ ա գ ր ի ո ր շ ն ա պ ն պ ո ց ր ի տ դ ի ա ի — խառնագիր
Գրիգոր անպիտան դպիր.յիշողաց — վերծանութիւն

Ծածկագրէն առաջ կայ «և զ», իսկ յետոյ «Աստուած վարձն հատուցանէ»:

Մեր միջնադարեան գրիչներէն աւանդուած նման ծածկագրերու վերծանումը հետաքրքրական աշխատանք մըն է յիրաւի, և առիթ կ'ընծայէ մեզի մտագրգիռ գրամարզանքի:

Ն. ԱՐՔ. ԾՈՎԱԿԱՆ

digitised by A.R.A.R.@